

Van-e jövője nyelvünknek a digitális korszakban?

Beszélni magyarul?

A digitális világ könnyen háttérbe szoríthatja a magyar nyelvet, sőt a digitális funkcióvesztés már érzékelhető – figyelmeztetnek nyelvtechnológusok. Sorsunk szerintük leginkább az Apple fejlesztőinek kezében van, de a kormánynak is volna tennivalója.

HALÁSZ CSILLA | kultura@hetivalasz.hu

Az írógép és a telefonfülke nosztalgikus emlék, töltőtollunkat legfeljebb aláírásra használjuk. A nemrég még a mobilitást megtestesítő laptopok ma lomhának és nagyinak számítanak. Miért egy nyelvészeti kerekasztal-beszélgetésen hangzanak el ezek a kijelentések? Mert a digitális kommunikáció terjedése viharos gyorsasággal alakítja át életünket, az információhoz való hozzáférés módjait, és persze a nyelvhasználatot. Ha azt akarjuk, hogy a magyar nyelvnek biztos jövője legyen, a szükséges nyelvtechnológiai fejlesztéseket, az új eszközökön használható magyar nyelvű alkalmazásokat meg kell alkotni – figyelmeztetnek nyelvészek és nyelvtechnológusok a magyar nyelv napja alkalmából az MTA Nyelvtudományi Intézetében tartott kerekasztal-beszélgetésen.

Gépekkel – emberi nyelven

Csaknem harminc éve kevesek kiváltsága volt, hogy nagyméretű számítógépek papírra nyomtatott számítási eredményeit tanulmányozhatták – ma tömegek kezében vannak jóval nagyobb tudású eszközök, s az első digitális bennszülöttek egyetemistakorba értek. Amikor négy éve több egyetem és intézmény létrehozta a Nyelv- és Beszédtechnológiai Platformot, azt tűzték ki célul, amit jelmondattá is avattak: gépekkel emberi nyelven. „Akkor még magyarul kellett, hogy nem csak számítógépet értünk ezen – mondja *Várad Tamás*, az MTA Nyelvtudományi Intézetének igazgatóhelyettese, a nyelvtechnológiai és élőnyelvi osztály vezetője. – Ezen a hozzáálláson már túl vagyunk, hiszen napjainkban az okostelefonok gyors terjedése befolyásolja leginkább a digitális fejlesztéseket.”

A digitális eszközöknek azonban megfelelő nyelvi támogatásra van szükségük, például helyesírás-ellenőrző, SMS-írást segítő funkciókra, szövegfelolvasókra, gépi fordítókra, diktáló-rendszerekre, számítógépes keresőkre vagy navigációs programokra, de terjednek a beszéddel vezérelt rendszerek is, például lakásunk fűtését a távolból, telefonon szabályozhatjuk – ezek „előállítására” szolgál a nyelvtechnológia.

Egy nyelv túlélési esélyeit az határozza meg, hogy mennyire használható a digitális kommunikációban. Ma hatezer nyelv van a világban, és becslések szerint ebből legalább kétezer ki fog halni a következő századokban. Fenyegeti-e a magyart a nyelvhalál? – kérdezi *Kornai András* matematikus, nyelvész, a BME matematikai intézetének munkatársa, s egyben meg is válaszolja a kérdést: nem. A nyelvhalálnak megvannak az előjelei, így például ha bizonyos funkciókat (kereskedelem, oktatás) más nyelvek vesznek át, vagy érzékelhető a presztízsvesztés (a beszélői kellemetlennek tartják megszólalni azon a nyelven), illetve amikor leegyszerűsödik a nyelvtan és szűkül a szókincs. Ilyen jelek a magyarban nem láthatók. Ám ha nincs is közvetlen veszélyben, a digitális korszakban a funkció elvesztéséhez vezethet, ha a korszerű eszközöket a tulajdonosaik nem tudják a nyelvükön használni.

Az Apple élet-halál ura

A digitális funkcióvesztés már érezhető, főként a mobil beszédtechnológiában (az okostelefonok angolul jók, magyarul messze nem annyira), a gépi fordításban, az intelligens kérdés-válaszoló rendszerekben, a fogyatékosok életét segítő beszédtechnológiában. Óriási szakadék van az angol és a többi nyelv

technológiai támogatása között, s ha nem teszünk ellene, ez így is marad.

De hogyan állapíthatjuk meg egy nyelvről, hogy milyen esélye van a túlélésre? Nyelvtechnológusok szerint a döntés az Apple kezében van: a biztos digitális jövőjű nyelvek közé azok sorolhatók, amelyeket a presztízsértékű termékeket gyártó cég támogat. Tizenhét olyan nyelv van, amelyeken az Apple

termékek használhatók, és a magyar nincs köztük. Ennek ellenére nincs ok az aggodalomra, mert a magyar az életképes nyelvek osztályába tartozik, azt pedig, hogy mely nyelvek sorolhatók ebbe a csoportba, a Wikipédia minőségén is lehet mérni. „Amely nyelvek beszélő közösségei olyan gyengék és olyan távol vannak a digitális világtól, hogy nem képesek összehozni egy Wikipédia-szócikket, lényegében halottak” – állítja Kornai András. A wikipédiás minőségi összehasonításban a magyar az előkelő 19. helyen szerepel.

Nem a nyelvhalállal kell riogatni, hanem el kell határozni, hogy meghódítjuk a digitális világot a magyar nyelv számára – szögezi le *Bánréti Zoltán*, a Nyelvtudományi Intézet munkatársa. Szerinte tudomásul kell venni, hogy aki

tapasztalni, hogy az ott használt szavak jelentős része meg sem található a szótárakban.

Beszédes szakadék

Németh Géza, a BME Távközlési és Médiainformatikai Tanszékének docense az Apple mobilos és a Microsoft beszédalapú fordítóprogramjával (Siri) szemlélteti, hogy hol tart ma a világ. Szerinte hasonló fejlesztéseket Magyarországon is képesek vagyunk véghezvinni, hiszen harminc éve létezik egy nyelvtechnológiára szakosodott csapat. A multicégektől nem várhatjuk, hogy megoldják a problémáinkat, nekünk kell megküzdenünk velük – fogalmaz.

A nyelvtechnológusok még egy szempontra felhívták a figyelmet: azokban az országokban, amelyekben a nyelv

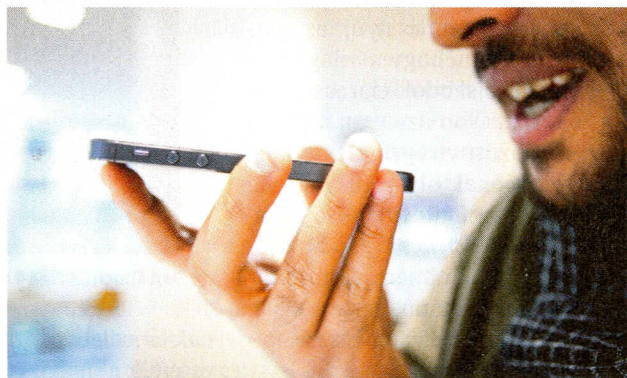

Fotó – Diane Diederich

» iPhone Siri:

What can I help you with?

Biztos digitális jövőjű nyelven kérdez és válaszol

Fotó – Ian Waldie

nem lép időben, lemarad. Ehhez pedig leginkább pénz kell – mondja *Prószéky Gábor*, a MorphoLogic nyelvtechnológiai cég igazgatója, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai Karának tanára. Ezt szemléletes példával érzékelteti: a szótári technológia messze elmarad a korszerűség követelményétől. Ma üzleti vállalkozás a szótárkiadás, ezért a kiadók angol-, német-, spanyol-, franciaszótárt készítenek, a környező nyelvek legfeljebb lelkes emberek által készített amatőr szótárakon érhetők el a neten. Márpedig az ingyenesen hozzáférhető rossz minőségű szótárak helyett jó minőségű új elektronikus szótárakat kellene készíteni – és ez üzleti alapon nem fog menni. Ráadásul nem elég a régit rátenni a gépre, hiszen az abban lévő szókészlet elavult: a filmek szinkronizálása során

vek jó helyzetben vannak, a gazdaság is erős. Ott pedig, ahol a nyelveknél nincs vagy csökkentett a digitális létük, le fognak maradni a gazdasági versenyben is. Vagyis ha Magyarországon nem kap kormányzati támogatást a nyelvtechnológia, akkor leszakadás fenyegeti a digitális használatban a nyelvünket, s ez a gazdaságra is kedvezőtlenül hat majd. Mivel ilyen kis országban üzleti alapon nem lehet fejleszteni a nyelvtechnológiát, közpénzt kell arra fordítani, hogy versenyképesek maradjunk.

Nemrég készült el a Nemzetgazdasági Minisztériumban a Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia, melyről országos konzultáció indult, a nyelvészek, nyelvtechnológusok ennek keretében szeretnének szakterületüknek jobb pozíciót és több támogatást ki-harcolni. ■